निवचन न० निरन्तरं वचनम् प्रा० त० । निरन्तरवचने । "तदेतन्निवचनमिवास्ति" शत०ब्रा०२ १ ४ ४ "निवचनं निरन्तरवचनम्" भा० । अभावे अव्ययी० । २वचनाभावे अव० ।

निवचने अव्य०निवचनं वचनाभावः एतदन्तत्वं निपातनात् । वचननियमे "मध्ये पदे निवचने च" पा०"अनत्याधानं (उपस्त्रेषणाभावे) एतैः सह क्रमो विभाषया उप०स० । "निवचनेकृत्य निवचने कृत्वेति वा वाचं नियम्येत्यर्थः" सि० कौ० ।

निवत् त्रि० नि+ "उपसर्गाच्छन्दसि धात्वर्थे" पा० "धात्वर्थविशिष्टे साधने वर्त्तमानादुपसर्गादुत्तरे स्वार्थे वतिः स्यात्" सि० कौ० वेदे वति । निम्नगतादावर्थे "निवतः निम्नगतानित्यर्थः" सि०कौ० । "तृणं निवतस्वपः स्वपस्यया नरः" ऋ०१ १६१ ११ "निवतस्तु प्रवणदेशेषु" भा० नीचैर्भावयति २निम्नदेशे च "य ऊहतो निवतो याति वेविषत्" ऋ० ३ २ १० । "निवतः नीचैर्भावयतः प्रदेशान्" भा० "वल्गेव निवता चरन्" ऋ०८ ४५ २८ । "अग्रे रीयन्ते निवतेव सिन्धवः" ऋ० १० ४० ६ । "निवतेव प्रवणेनेव" भा० छान्दसः तस्य नः ।

निवपन न० नि+वप-भावे ल्युट् । पित्रादुद्देशेन दाने "ऋषयो धर्मनित्यास्तु कृत्वा निवपनान्युत । तर्पणस्नाप्यकुर्वन्त" भा० अनु० ९२ अ० । "अत्र वा निवपनम्" कात्या० ७ ७ २ "अस्मिन् काले वा उपरदेशे सोमनिवपनं भवति" कर्कः ।

निवर त्रि० नि+अन्तर्भूतण्यर्थे वृ-कर्त्तरि अच् । १निवारके "आढ्ये मे निवरो भुवत्" ऋ० ८ ९१ १५ । "निवरो निवारयिता" भा० । नितरां व्रियते वृ-वरणे कर्मणि "अचङ्गुनिचिगमश्च" पा० अप् । "कुमार्यामविवाहितायां स्त्रियां स्त्री सि० कौ० ।

निवर्त्तन न० नि+वृत-णिच्-भावे ल्युट् । १निवारणे "सेतुश्च द्विविधो ज्ञेयः स्वेयो बन्ध्यस्तथैव च । तोयप्रवर्त्तनात् स्वेयो बन्ध्यः स्यात् तन्निवर्तनात्" मिताक्षरा । "तथा करानां दशकेन वंशः । निवर्त्तनं विंशतिसंख्यैः क्षेत्रं चतुर्भिश्च भुजैर्निबद्धम्" लीलावतीपरिभाषिते (१विघा) क्षेत्रभेदे "विष्णवे विषयं ग्रामं ग्रामार्द्धमपि भक्तितः" इत्युपक्रमे "निवर्त्तनसमं वा यो विष्णवे विनिवेदयेत् । सर्वगोवीणनिलये स क्रीडति युगावधि । निवर्त्तनशतेनापि यः प्रीणयति केशवम् । शतयोजनविस्तीर्णे स राजा भूतले भवेत्" हेमा०दा० वराहपु० । अन्यथाऽपि निवर्त्तनमानम् यथाह बृहस्पतिः "दशकस्तेन दण्डेन त्रिंशद्दण्डो निवर्त्तनम्" । मत्स्यपु० "दण्डेन सप्तहस्तेन त्रिंशद्दण्डो निवर्त्तनम्" । देशभेदात् शक्तप्रेक्षया वा दाने फलतारतम्यद्योतनाय मानभेदोक्तिः ।

निवसति स्त्री नि+वस-आधारे अतिच् । गृहे शब्दरत्ना०

निवसथ पु० न्युप्यतेऽत्र नि+वस-आधारे अथच् । ग्रामे हेमच० ।

निवसन न० न्युप्यतेऽत्र नि+वस-निवासे आधारे ल्युट् । १गृहे शब्दर० । नि+वस-आच्छादने ल्युट् । २वस्त्रे इवायुधः । "प्राप्तनाभिनदमञ्जनमाशु प्रस्थितं निवसनग्रहणाय" माघः । "हेमनैर्निवसनैः समध्यमा" रघुः ।

निवह पु० नितरामुह्यते वह-घ । १समूहे अमरः "भाग्ये (११श्लो) भवरपुञ्जिन्दप्रध्वंसकरोऽम्बुनिवहमोक्षाय" वृ० सं०९अ० । नि+वह-अच् । २सप्तवायुमध्ये वायुभेदे । अभिधानरत्ने १६६ पृ० दृश्यम् । "निवहो यत्र वा वाति केषाञ्चित्र सुखप्रदः । न प्रचण्डो न च मृदुः प्रमादी च प्रभञ्जनः" ज्यो०त० ।

निवाकु त्रि० नि+वच-वा० घुण् । निवचनशीले । ततः वाह्वा० अपत्यादौ इञ् । नैवाकवि-तदपत्यादौ ।

निवात पु० निवृत्तो निरुद्धो वा वातोऽस्मात् प्रा०ब० । १दृढकवचे शस्त्राद्यभेद्यकवचे, २आश्रये च अमरः । निवा-(वा)त निष्कम्पमिव प्रदीपम्" कुमा० । "निवा(वा)तनिष्कम्पतया विभाति" रघुः ।

निवातकवच पु० हिरण्यकशिपोः पुत्रस्य संह्लादस्य पुत्रे १दैत्यभेदे अग्निपु० । निवातमभेद्यं कवचं येषाम् । २दानवभेदे ते च इन्द्रप्रेरितेनार्जुनेन निहतास्तत्कथा भा०व०१६८अध्यायादौ । "निवातकवचानाम दानवा भग्नसत्वः । सप्तद्वीपिमाश्रित्य दुर्गं प्रतिवसन्त्युत । तिस्रः कोट्यः समाख्यातास्तुल्यरूपबलप्रभाः । तांस्तत्र जहि कौन्तेय ! गुर्वर्थस्ते भविष्यति" १६८ इत्युपक्रमे ५ अध्यायैस्तद्वधो वर्णितः ।

निवान्या स्त्री नितरां वाति गच्छति पाहत्वेन नि+वा-क-निवः पाता अन्यः परकीयोवत्सो यस्याः । परकीयेण वत्सेन या स्तनवत्सा गौर्दुह्यते तस्यां गवि । "अभिमृष्टार्द्धमपिष्टा निवान्या दुग्धे" कात्या०श्रौ० ५ ८ १८

निवान्यवत्सा स्त्री निवः पाता अन्यस्यावत्सः अन्यवत्सो यस्याः । स्वदुग्धपायिपरकीयवत्सयुक्तायां गवि "निवा-